

Språk: Nordsamisk

Olbmuide geain lea demeansa, šaddá goas nu dávdá ovdáneami geažil dárbu veahkkái sáhttit fuolahit iežaset beroštumiid ollásit, nugo ovdamearkka dihte stivret ekonomijja ja/dahje dehálaš mearrádusaid dahkat eambo persovnnalaš dilálašvuodaid dáfus.

Váldeguoddedilálašvuohta lea almmolaš ortnet olbmuide geat dárbašit veahki fuolahit iežaset beroštumiid. Fylkkamánni nammada váldeguoddi. Olmmoš ieš, lagasolmmoš dahje doavttir sáhtta bivdit ahte nammaduvvo váldeguoddi. Suohkana suohkanlaš fuolla-dahje sosiálabálvalusas lea maid dieđihangeatnegasvuohta go sii oaivvildit ahte muhtin dárbaša váldeguoddedilálašvuođa.

Dárbaša diagnosa jus galgá oažžut nammaduvvot váldeguoddi, ja ferte dárbašeame veahki. Demeansa sáhtta leat dakkár diagnosa. Sáhtta bivdit ahte váldeguoddis leat earenoamáš iešvuođat, nugo ovdamearkka dihte ahte son lea sámegiela. Ollu olbmot geain lea demeansadiagnosa, eai dárbaš váldeguoddi, daningo sin oapmahaččat fuolahit sin persovnnalaš ja ekonomalaš beroštumiid.

Son gii galgá oažžut nammaduvvot váldeguoddi, galgá čálalaččat miehtat váldeguoddedilálašvuođa ásaheapmái, gii galgá leat váldeguoddi ja maida bargguide galgá váldeguoddis oažžut veahki. Spiehkasteapmi lea jus dat gii dárbaša váldeguoddi, ii nagot ipmirdit maid miehtan mielddisbuktá. Jus iežas daguid ja válljemiid ipmirda, de sáhtta vaikko goas bivdit váldeguoddedilálašvuođa heaittihuvvot.

Beroškeahhtá makkár dilis olmmoš lea geasa nammaduvvo váldeguoddi, de galgá guldalit maid dat olmmoš lohka ja son

galgá beassat mitalit iežas oaiviliid ja sávaldagaid. Dát guoská nai mearrádusaide mat dahkkojit maŋŋel go váldeguoddedilálašvuohta lea ásahuvvon. Jus olbmos geas lea váldeguoddi, ii leat vejolašvuohta buktit iežas oaiviliid, de galgá deattuhit navdojuvvon dáhtu.

Váldeguoddedilálašvuohta galgá dušše nu viiddis go dárbašuvvo, ii ge váldeguoddis galgga eanet váldi go dan masa lea dárbu. Fylkkamánni bearráigeahččá maid váldeguoddi bargá. Váldeguoddi ovdamearkka dihte ii sáhtte vuovdit viesu, váldit loana, addit stuora skeaŋkkaid ii ge juohkit ovdagihtii árbbi ovdalگو fylkkamánni álggos lea dohkkehan dan. Fylkkamánni sáhtta váldit eret váldeguoddis barggu jus váldeguoddi ii bargga buoremusa olmui gean ovddas lea váldeguoddi, dahje jus eará dilálašvuođat dahket dan dárbašlašžan. Váldeguoddis lea jávohisvuođageatnegasvuohta, muhto váldeguoddin sáhtta mitalit gean ovddas lea váldeguoddi ja mii váldeguoddedilálašvuhtii gullá.

Oapmahaččat, nugo ovdamearkka dihte náittosguoibmi/ovttasássi, mánat dahje váhnemat, áinnas sáhttet nammaduvvot váldeguoddin. Váldeguoddis lea dábálaččat rehketdoallogeatnegasvuohta, ja son ferte sáddet jahkásaš rehketdoalu fylkkamánnái. Dát guoská buohkaide, earret váldeguddiide geat leat náittosguoimmit dahje ovttasássi. Sis dábálaččat ii leat rehketdoallogeatnegasvuohta. Váldeguoddi sáhtta barggu ovddas oažžut mávssu mearriduvvon máksomeriid vuodul. Dan dábálaččat máksá son geas lea váldeguoddi. Jus olbmos geas lea váldeguoddi, ii leat doarvái ruhta, de sáhtta fylkkamánni máksit goluid.

Eará ortnegat mat eai leat váldeguoddedilálašvuohta, muhto gullet

seamma láhkaortnegii, leat
Lobálašvuodáfápmudus ja
Boahhteáiggefápmudus.

Lobálašvuodáfápmudus addá
buohcci olbmo lagas oapmahaččaide
formálalaš gelbbolašvuoda hálddašit
beaivválaš ekonomijja mat gusket vissui ja
birgemii/ealiheapmái, máksit vearuid,
divadiid je. nu ahte
váldeguoddedilálašvuodaeseváldi
(fylkkamánni) formálalaččat ii dárbbáš
nammadit dán olbmo váldeguoddin.
Lobálašvuodáfápmudusa oktavuodas eai
sáhte oapmahaččat geavahit ruđaid stuorát
ekonomalaš doaimmaide, nugo
ovdamearkka dihte oastit ja vuovdit
giddodagaid dahje investeremiidda. Dan
muddui go lea dárbu dakkár geavahemiide,
de ferte son gii dakkáriid galgá dahkat,
formálalaččat nammaduvvot váldeguoddin,
dahje ferte gávdnot gustovaš
boahhteáiggefápmudus.

Boahhteáiggefápmudus lea
eaktodáhtolaš priváhta ortnet mii sáhtta
váldeguoddedilálašvuoda molssaeaktun.

Boahhteáiggefápmudusain sáhtát mearridit
mot don háliidat dus galgá leat
boahhteáiggis.

Boahhteáiggefápmudus lea čálalaš
fápmudus mii muitala mot don háliidat
iežat ekonomalaš ja/dahje persovnnalaš
áššiid ordnejuvvot go ieš šat dan it nagot
dahkat. Fápmudus berre čielgasit muitalit
mot don háliidat ahte du beroštumit galget
fuolahuvvot.

Son, gean don fápmudusas válljet bargat
iežat ovddas, gohčoduvvo válddálaš.
Boahhteáiggefápmudusas sáhtát mearridit
geas dát fápmudus galgá leat ja maid
válddálaš galgá dahkat du ovddas. Don
sáhtát mearridit ahte ovttas dahje
eambbogiin galgá leat fápmudus ovddastit
du.

Vaikko lea ráhkaduvvon
boahhteáiggefápmudus, de sáhtta álggahit
dábálaš váldeguoddedilálašvuoda jus dat
gáibiduvvo ja váldeguoddedilálašvuoda
eavttut leat devdojuvvon.

Eanet dieđuid gávdná neahttačujuhusas
www.vergemal.no